

YU ISSN 0027-8084

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

XXIV/1—2

БЕОГРАД
1979.

ДИСТРИБУЦИЈА НАСТАВАКА ГЕНИТИВА МНОЖИНЕ ИМЕНИЦА ЖЕНСКОГ РОДА С ОСНОВОМ НА ГРУПУ СУГЛАСНИКА

Оно што, донекле, постоји као проблем у вези са именицама женског рода чија се основа завршава групом сугласника, свакако представљају двојаки наставци генитива множине: *-а* и *-и*. Да би се добила целовитија слика садашњег стања, на основу више стварних података о употреби овог генитива (будући да се суштинско питање веже око тога: да ли наставак *-и* нестаје или је у експанзији) — ово морфолошко питање захтева неопходну допуну, како би закључак био генеративног карактера.¹ На материјалу из текстова савремених писаца са српскохрватске језичке територије размотрићемо дистрибутивна својства овога падежа, као и оправданост претпоставки (1) да ће други наставак (*-и*) нестати, односно (2) да га нормативно треба уклонити.² Осим тога, показаћемо стање ове појаве у неким штокавским говорима.

I

У постојећој литератури генитива множине ових именица дотицале су се све граматике српскохрватског језика. Уз констатацију о двојакости наставака наводио се обично изванредан број именица које имају један, односно други наставак, и примери где су могућа оба наставка. Пре него што изложимо језички материјал и покажемо стање у дијалектима, размотрићемо одабрану граматичку литературу и неке ставове који се тичу развојне перспективе у дистрибуцији ових двају наставака.

¹ У чланку *Metodološki pristup morfematici imeničkih reči*, Зборник за филологију и лингвистику XVII/2, Нови Сад 1974, стр. 83—109, Радоје Симић даје теоријске принципе за методолошку теорију о анализи и синтези именичких парадигми у српскохрватском језику. У огледу са системом правила за деривацију форми и синтезу парадигми именица, нашле су место и именице типа *свеска*, *ћуска*, *девојка*, *иџа*; *звезда*, *шорба*, *сметња*, *свадба*, *лојџа*, које су и симболима представљене.

² Види А. Белић, *Грамањика српскохрватског језика за други разред средњих сѣђучних школа*, Београд 1934, стр. 76; Д. Барјактаревић, *Генитив множине именица њија смѣња, смѣва, млѣа, лѣија*, ЈФ књ. XXX/1—2, стр. 237—242.

Т. Маретић констатује различитости у ген. мн. код именица са различитим сугласничким групама. Он, међутим, питање овог наставака везује и за појаву непостојаног *a*, које је код неких именица врло необично.³ Уз чињеницу да је Маретић ову појаву разматрао на основу прилично богатог материјала из Вука и Даничића и стања у народним говорима, може се истаћи да је доста исцрпно показао тадашње стање, не улазећи у питања перспективе ових наставака.

А. Белић је у граматичи за средње школе 1934. године⁴ дао једну напомену која се односи на даљу судбину ових двају наставака у српскохрватском језику. У вези са именицама које имају генитивни наставак *-и*: *свдбѣи*, *мдлбѣи*, *бдрбѣи*, *вјскѣи*, *смѣињѣи*, *шужбѣи*, *мѣзгѣи* и сл., он каже: „Њих бива у нашем језику све мање и место њих се јављају генитиви на *-а* без уметнутог *a*, али тада са продуженим вокалом испред сугласничке групе: *мѣлбѣа*, *бѣрбѣа*, *смѣињѣа*, *вјскѣа*.“

У новијим граматикама ово се питање употпуњује још неким детаљима. Тако проф. М. Стевановић уноси нова запажања која се тичу семантичке хомонимије у језику, где се различита дистрибуција у наставцима показује не само формалном, него — са гледишта семантике — понекад нужном. У неким случајевима наставком *-и* се избегава хомонимни дублетизам.⁵

Загребачки *Језични савјетник с граматиком*⁶ покушава да системски посматра проблем ген. мн. именица женског рода на сугласничку групу, и да целу појаву сведе на неколико правила. Тако, према овом приручнику, осим група са струјним сугласником где се не умеће *a*, „редовно се не умеће *a* ни онда ако се нађу један уз други два сугласника од којих је први *д*, *ш*, *р*, *л* а други *б* или *њ* (складба, радња, градња, кретња, борба, молба). Али ипак: погодба — погодаба (и погодби),

³ „Dosta ima imenica, koje su s nepostojanim *a* u gen. plur. veoma neobične; takve su na pr. *kālfa*, *kāvga*, *mājka*, *něprāvda*, *vōjska*. Oblici *majaka*, *vojsaka* mogu se naći u gdje kojega književnika, ali narod ih jamačno ne govori. To vrijedi i za imenice, što se u nom. sing. svršavaju na *-ba* i *-nja*. . .“ — Т. Маретић, *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Zagreb 1931, str. 145.

Коментаришући Маретићеве ставове о овом морфолошком проблему, Д. Барјактаревић у поменутом чланку каже да је „данас *мајака*, *војска*, *смѣиња* сасвим обично“, са чиме се не бисмо могли у потпуности сложити. Облик *мајака* је данас у књижевном језику дијалекатски обојен, и редак, а облик *војска* нисмо нашли ни у дијалектолошкој литератури (в. одељак IV). Облик *смѣиња* је могућ, наравно поред *смѣињи*.

⁴ *Нав. дело*, стр. 76.

⁵ М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик I*, Београд 1964, стр. 235—236: „Овакви облици [с наставком *a*] неких од њих означавали би нешто сасвим друго (*лѣиѣи*а, нпр., ген. множине од *лѣиѣи*а, а не од *лѣиѣи*а; *кѣзѣи*а — ген. мн. од *кѣзѣи*а, а не од *кѣзѣи*а; *крѣиѣи*а — ген. мн. од *крѣиѣи*а, а не од *крѣиѣи*а; *смѣиѣи*а — ген. мн. од *смѣиѣи*а, а не од *смѣиѣи*а итд. Међутим, ген. мн. од именица *крѣиѣи*а и *смѣиѣи*а биће: *крѣиѣи*а и *смѣиѣи*а или *крѣиѣи*и и *смѣиѣи*и.“

⁶ *Језични савјетник с граматиком*, израдила група аутора с уредником др Славком Павешаћем, Zagreb 1971, стр. 355.

обрадба — обрадаба (и обрадби). Те именице са сугласничким скуповима могу имати и наставак *-и* у генитиву множине (радња и радњи, кретња и кретњи, берба и берби, молба и молби)⁷.

Констатација да „наставак *-и* у генитиву множине не добивају именице које у генитиву множине добивају непостојано *а*: *жртва, трешња, мачки, брескви*“, свакако је подложна критици, пошто је, на пример, последњи облик *брескви* доста обичан, и облици са непостојаним *а* и *-а* нимало сами по себи не искључују облике на *-и* као дублетне, што се види и из претходног цитата (*йогодаба* и *йогодби*). Ако се пак мислило рећи да непостојано *а* не иде заједно с наставком *-и* (што је тачно, али нам не може помоћи као мерило у колебању *-а/-и*), онда стилизација није добра.

На овај проблем односе се и два новија рада⁷. Рад Ангелине Минчев (који има исти циљ као и овај рад, али различиту језичку грађу) утврђује распоред наставака *-а* и *-и* у данашњем српскохрватском књижевном језику — путем анкете код говорника који се служе књижевним језиком „источне варијанте“. Није потребно овде наводити све евентуалне мањкавости које анкета у овом случају може да садржи, али је анализа стања у писаном књижевном језику свакако најпоузданији вид стварне употребе генитивног облика ових именица. Резултати анкете коју је спровела А. Минчев показали су да је наставак *-и* у експанзији, што је свакако новина у односу на оквирне ставове наших граматика. Реално је, међутим, очекивати да у опредељењу за један од наставака понекад важну улогу може имати и контекст (исп. нпр. у сврху *йойравка цркви*, Ковач, 99) — што је у случају анкете, разуме се, морало изостати.

Д. Барјактаревих је у свом раду, на основу језичке литературе и, заправо, сопственог језичког осећања, извео закључке које језички материјал којим сам се ја служила (као и анкета А. Минчев) не потврђује. Посматрајући дијахроно појаву *-а*, одн. *-и* у генитиву именица женског рода у контексту свих осталих именичких деklinација, проф. Барјактаревих каже: „Очевидно је, дакле, да овакво стање, стање двојности у ген. множине, представља сметњу и нелогичност. Конкретно, то није ништа друго него архаичност коју треба дефинитивно отклонити и тиме дати завршно обележје давно започетом процесу и, конкретно, модернизвати нашу деklinациону систему.“

Поменућемо још само шта о овој појави каже нова *Приручна грамајика хрватскога књижевног језика*.⁸ Овде се поклања пажња више појави непостојаног *а*. Оно се умеће — пише у Граматици — ако се

⁷ А. Минчев, *Облици йенитивна множине именица II деklinације са консонантском йрујом на крају основе*, Прилози проучавању језика 3, Нови Сад 1967, стр. 43—64; Д. Барјактаревих, *нав. дело*.

⁸ *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, израдила група аутора (део о морфологији израдио др Славко Павешкић), Zagreb 1979, стр. 94—95 (т. 247).

издваја ни код, рецимо, ових именица: *койча*, *корда*, *корѣа*, *косидба*, *коска*, *койва*, *којка*, *крчма*, *крушка* и др., мада се у потврдама тих лексема могу наћи облици са једним, другим или са оба наставка.

II

Материјал који ћемо овде приказати добијен је искључиво из текстова 18 писаца који могу представљати књижевни српскохрватски језички стандард, јер потичу из различитих региона и средина српскохрватске језичке територије.¹²

Изложићемо примере према сугласничким групама које се налазе у номинативном облику именице. Све сугласничке групе смо условно поделили на две основне категорије (1) кад је други сугласник праскав и (2) кад је други сугласник сонант. Трећу групу чиниће мали број осталих случајева.

- 1) Групе у којима је други сугласник праскав (*б*, *г*, *д*, *к*, *й*, *ш*)
 - дб*: у виду *наредби* (Стевановић, 188); заједљивих *йримедби* (Ковач, 70); карактерних *йримједби* (Хитрец, 34); званичних *наредаба* (Андрић, 121).
 - жб*: бесмислених *оййужби* (Киш, 108); пред жестином *оййужби* (Ненадић, 166); свенародних *шужби*, *йришужби* (Данојлић, 97).
 - лб*: садржина *жалби* (Тишма, 44); да се спасе и *молби* (Ковач, 89); свенародних притужби, *жалби* (Данојлић, 97).
 - мб*: товаре *бомби* (Ковач, 66); ручних *бомби* (Ковач, 66); офанзивних *бомби* (Киш, 90);
бомба се они не боје (Маринковић, 93).

¹² Прегледала сам по 130 стр. текста ових писаца:

- 1) И. Андрић, На Дрини ћуприја, Београд 1967.
- 2) Б. Ћопић, Башта слезове боје, Београд 1970.
- 3) М. Лалић, Лелејска гора, Београд 1967.
- 4) М. Селимовић, Дервиш и смрт, Београд 1976.
- 5) В. Десница, Прољећа Ивана Галеба, Београд 1967.
- 6) R. Marinković, Kiklop, Beograd 1966.
- 7) V. Jelić, Kirvaj, Zagreb 1970.
- 8) А. Тишма, Употреба човека, Београд 1976.
- 9) М. Božić, Colonello, Zagreb 1975.
- 10) В. Стевановић, Периферијски змајеви, Београд 1978.
- 11) М. Kovač, Vrata od utrobe, Zagreb 1978.
- 12) D. Kiš, Grobnica za Borisa Davidovića, Zagreb—Beograd 1976.
- 13) Б. Шћепановић, Уста пуна земље, Београд 1975.
- 14) М. Bulatović, Rat je bio bolji, Beograd 1978.
- 15) М. Danojlić, Kako je Dobroslav protračao kroz Jugoslaviju, Beograd 1977.
- 16) Д. Ненадић, Доротеј, Београд 1978.
- 17) Ж. Команин, Костанићи, Београд 1978.
- 18) Н. Hitrec, Manijak, Zagreb 1978.

- рб*: између *борби* (Ковач, 81); толико *борби* (Ковач, 79); дотадашњих *борби* (Ковач, 66); неуспелих *борби* (Ковач, 60); код *берби* (Булатовић, 20); у *јеку борби* (Тишма, 73).
- уб*: без тих *свједочаба* (Десница, 84).
- зг*: *ситних шезги* (Хитрец, 56).
- вд*: *учињено нејравди* (Ковач, 91).
- жд*: *ситних одежда* (Јелић, 98).
- зд*: *згуснутих звијезда* (Ђопић, 76); до *звијезда* (Јелић, 44); *свијету жлијезда* (Хитрец, 37).
- нд*: *фантастичних легенди* (Ковач, 92); неколико *секунди* (Хитрец, 7);
дванаест *секунда* (Хитрец, 87); *митова и легенда* (Јелић, 71).
- вк*: *једну од њосџавки* (Данојлић, 26); *младих њравки* (Ненадић, 91); *гроздови чавки* (Ненадић, 9); *јата чавки* (Ковач, 89); *граја чавки* (Ђопић, 82).
у сврху *њојравка* цркви (Ковач, 99); *сељачких њсовка* (Јелић, 30).
- јк*: *гибања дојки* (Ковач, 132); *није имала дојки* (Тишма, 407); *Јелениних дојки* (Ненадић, 209); *размажених мајки* (Тишма, 28); *очева и мајки* (Стевановић, 209);
код *девојака* (Тишма, 48); *не виђа дјевојака* (Јалић, 23); *зрелости девојака* (Данојлић, 71); *девојака и сељака* (Данојлић, 48); *чувари девојака* (Ковач, 34); *чету девојака* (Булатовић, 57); *од девојака* (Булатовић, 49); *код берби и девојака* (Булатовић, 20); *девојака је било* (Булатовић, 65); *невидљивих дјевојака* (Ђопић, 76); *некадашњих дјевојака* (Јелић, 89).
- лк*: *око јелки* (Хитрец, 59).
- нк*: *толико машинки* (Ковач, 88); *светом сенки* (Ковач, 58); *нејасних сенки* (Ненадић, 203); *расточених сенки* (Шћепановић, 51); *без сенки* (Стевановић, 170); *тела манекенки* (Стевановић, 168); *без сјенки* (Јалић, 11); *са игранки* (Тишма, 63); *испод сјенки* (Ђопић, 106);
псећих сџранака (Јалић, 20); *савезе сџранака* (Јалић, 82).
- џк*: *с влажних џијки* (Хитрец, 22).
- рк*: *минула ера њоворки* (Десница, 76); *уз шкрипу шарки* (Ковач, 72); *петсто марака* (Хитрец, 85).
- ск*: *љутитих гусака* (Ђопић, 21); *од гусака* (Маринковић, 87); *с дасака* (Булатовић, 81); *рубове дасака* (Ковач, 72); *пет дасака* (Божић, 57); *букових дасака* (Киш, 9); *уских дасака* (Андрић, 46); *између дасака* (Јалић, 75); *прско дасака* (Јалић, 25); *од дасака* (Тишма, 27); *од дасака* (Хитрец, 8).

- йк**: старих алајки (Ђопић, 104); поломљених алајки (Ђопић, 105); код досејки (Данојлић, 18); танких йријки (Команин, 54); јасенових йријки (Команин, 75); жељна сјлейки (Киш, 117); стотине чесјийки (Стевановић, 211); из писама и чесјийки (Данојлић, 66); свих бијака (Ненадић, 93); великих бијака (Божић, 53); невидљивих решетјака (Стевановић, 54); самих загонетјака (Јелић, 75).
- ћк**: грање воћака (Ђопић, 88); крошње воћака (Ненадић, 45); круне воћака (Андрић, 45); цваст воћака (Тишма, 27).
- чк**: све више љачки (Стевановић, 191); између ручки (Ковач, 34); присутних мачака (Ђопић, 16).
- шк**: гњида и вашака (Јалић, 12); пописивач грешака (Данојлић, 15); натрулих крушака (Ненадић, 166); сувих крушака (Ђопић, 15); од љушака (Ђопић, 11); четрдесетак љушака (Ковач, 88).
- мј**: од ламји (Ковач, 39); бензинских љумја (Хитрец, 60).
- нј**: бензинских канја (Хитрец, 59).
- рј**: кружење караја (Киш, 71); партија караја (Киш, 74); кула од караја (Десница, 57).
- шј**: по бују башија (Тишма, 28).
- 2) Групе у којима је други сугласник сонант (в, л, љ, м, н, њ, р).
- дв**: кривих брадџи (Ненадић, 88).
- кв**: у сврху поправка цркџи (Ковач, 99); између букаџа (Ненадић, 193); смрадних локаџа (Булатовић, 77); испуцалих смокаџа (Шћепановић, 52); стабла смокаџа (Ковач, 32); види воћњаке смокаџа (Команин, 19); са цр-каџа (Десница, 97); поред цркаџа (Ђопић, 28).
- рв**: од конзерџи (Јалић, 84); фабрике конзерџи (Јалић, 84); торба пуна конзерџи (Команин, 83); голишавих кураџа (Стевановић, 81).
- љв**: од стотину молијаџа (Ненадић, 30); прекоброј жрјаџа (Јелић, 75); у хрпи молијаџа (Јелић, 75).
- чв**: половина бачџи (Ненадић, 76); дотрајалих бачаџа (Десница, 28).
- гл**: климавих цигли (Тишма, 51); боца и шегли (Тишма, 22).
- мљ**: његових земаља (Андрић, 130).
- љљ**: очних дуйљи (Киш, 113).
- см**: оних изрека, басми (Тишма, 66).

- зн.: мањкало *казни* (Ковач, 91).
- јн.: чување *шајни* (Данојлић, 77); разумевања *шајни* (Данојлић, 108); познаваоца *шајни* (Маринковић, 111); таквих *шајни* (Десница, 96); никаквих *шајни* (Лалић, 64); пола *шајни* (Попић, 15); нема *шајни* (Хитрец, 91); градских *шајни* (Јелић, 96).
- рн.: у круговима *касарна* (Десница, 103); има ту *чирева, каверна* (Маринковић, 72).
- сн.: крупних *усана* (Тишма, 72); крајеви *усана* (Ковач, 84); помицање *усана* (Ковач, 51); намјештених *усана* (Десница, 60); Бајкових *усана* (Команин, 166); око *усана* (Хитрец, 15); рубове *усана* (Хитрец, 78); око *усана* (Хитрец, 78); преко *усана* (Хитрец, 90).
- дњ.: сав од *уцерица, радњи* са мувама (Стевановић, 177); непредвидљивих *радњи* (Ковач, 110); тачност *шврдњи* (Киш, 105); од тих појединих *радња* (Андрић, 65); низ *радња* и *радњица* (Десница, 84); у низу *радња* (Десница, 84).
- жњ.: безразложних *мржња* (Андрић, 67).
- књ.: завитланих *сукања* (Лалић, 48);
- йњ.: круг свих *йлайња* (Десница, 10);
- йшњ.: необичних *крейњи* (Ковач, 110); одсвуда *йрейњи* (Ковач, 115); уз помоћ *йрейњи* (Киш, 108); физичких *йрейњи* (Киш, 63); на пут *йрейњи* (Стевановић, 162); телефонских *йријејњи* (Хитрец, 42); спорост *крейња* (Десница, 144).
- гр.: необичних *игара* (Андрић, 69).
- шр.: тих *вайара* (Андрић, 87); нестанка *вайара* (Андрић, 88); нестало *вайара* (Андрић, 88).

3) Остале различите групе

- вц.: код *оваца* (Јелић, 53).
- нс.: самотних *сеанси* (Хитрец, 34).
- нч.: *наранча* и *банана* (Хитрец, 42).

III

Овако презентирани материјал сугерише неколико закључака. Наведено је 180 случајева употребе генитива. У том броју налазе се 93 различите именичке лексеме. У њима се јавља 49 двочланих сугласничких група. Свакако да овим број именица и сугласничких група није исцрпљен, нити исцрпан. Узете су само све именице које су се нашле на око 2000 страна књижевног текста 18 писаца, који је служио као узорак.

литератури често износи¹⁴ за одређен или већи број именица — оспорава велики број примера из књижевног језика:

а) конкретне именице без непостојаног *а*: *бомба, шезги, одјежда, звизда, чавки, шравки, дојки, мајки, јелки, шийки, њоворки, шарки, машинки, сенки, манекенки, алајки, њријки, чесијијки* (поштанских), *ламји, њумја, брадџи, цркџи, конзерџи, бачџи, цигли, шегли, дујли, касарна, каверна, радња* (продавница), *наранча*.

б) апстрактне именице с непостојаним *а*: *свједочаба, сѣранака, молишџава, жрџава*.

За апстрактне именице, истина, може се рећи да се ређе јављају са непостојаним *а*.

9. Материјал показује да свако правило изведено за генитивне облике ових именица — везано за конкретне сугласничке групе — може се применити само за већи (или одређен) број случајева.

10. У савременом српскохрватском књижевном језику као целини не постоји, дакле, тежња да се наставак *-и* у генитиву изгуби, нестане, елиминисе. Оба наставка показују прилично једнаку фреквенцију (разлике су занемарљиве) 95 : 85, односно 52,8% : 47,2% у корист наставка *-а*. Присуство наставка *-и* у књижевном језику је толико интензивно да нема никаквих изгледа да ће доћи до његовог нестанка, нити би лингвистички било оправдано нормативно га уклонити. Ако се овоме додају резултати анкете коју је спровела А. Минчев (84,46% : 17,54% у корист наставка *-и*) може се чак предвидети његово веће присуство.

IV

Тиме је речено оно што нађени материјал показује узет као целина и статистички третиран. Неопходно је, међутим, и диференцирано посматрање и извесна слободнија оцена шта значе изложени подаци.

1. При анализи треба разликовати три модела: *а-а* (наставка *-а* и непостојано *а* у основи), *-а* (исти наставак али без непостојаног *а*), *-и* (овај наставак неспојив је с непостојаним *а*). Целом је избор модела усмерен самом основом, јер неке сугласничке групе искључују могућност модела *а-а* (нпр. групе *сѣ, зд, шѣ, жд, шч, мб, мѣ, лб*). Међутим, за друга два модела практично не можемо утврдити аналогна ограничења и одредити групе које саме по себи, већ својим склопом искључују могућност да се у неком примеру појави модел *-и* или *-а*. То прак-

¹⁴ В. о томе: Ј. Вуковић, *Говор Пиве и Дробњака*, ЈФ XVII, стр. 56—57. М. Пешикан, *Стилистички средњокласни и љетански говори*, СДЗб XV, стр. 147; *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb 1979, стр. 94—95.

тично значи да је примена сва три модела у великој мери лаксички условљена и да зависи од избора писца или другог аутора јавне речи.

2. Као што се могло очекивати, модела *a-a* има код свих писаца. Примери типа *девојака*, *јушака*, *оваца*, *земаља* и сл. представљају општи узус нашег књижевног језика, и само се случајним околностима може објаснити ако је таквих примера нађено мало у појединим испитиваним изворима. Код неких писаца смо нашли сасвим мало примера за целу испитивану категорију, па онда поједини модели не могу бити посведочени већим бројем примера; нарочито је мали број примера нађен код Божића (2), Маринковић (4) и Команина (5).

3. Такође се може сматрати случајношћу што код свих писаца нисмо нашли модел *-a* кад су у питању групе *сћ*, *зд*, *шћ*, *жд*, јер примери типа *глицџа*, *ласџа*, *звџда*, *жлџда*, *башџа* представљају општи стандард. Међутим, кад су у питању друге сугласничке групе, склоност писаца употреби овог модела очигледно није једнака. У испитаном корпусу он је изразитије посведочен код Деснице (5 од укупно 10 за сва три модела), Јелића (5 од укупно 9), Хитреца (4 од укупно 18), а по један или два примера имамо и код Андрића (за именице *радња* и *мржња*), Ковача (за именицу *йоџравка*) и Маринковића (за именице *бомба* и *каверна*), док код Божића, Булатовића, Данојлића, Киша, Команина, Лалића, Ненадића, Стевановића и Тишме нисмо нашли таквих примера; ако се за писце са оскудном грађом и може рећи да такви примери случајно изостају, за Данојлића, Киша, Стевановића, Тишму, Ненадића, можда и Лалића, захваљујући доста богатој грађи, можемо одређено констатовати да нису склони употреби модела *-a*; овде можемо приброджати и Ковача, упркос једном примеру на *-a* (*йоџравка*, према 22 примера на *-и* и 6 примера на *a-a*).

4. Тиме је делимично одређен и однос према наставку *-и*, јер писци који избегавају модел *-a* морају употребљавати *-и* онде где није могућан тип *a-a* (*бомби*, *смейњи* итд.) а чести су примери на *-и* и у речима код којих је довољно обичан модел *a-a* (*цркви*, *џриџки*, *сџлеџки* и др.). Међутим, наставак *-и* среће се и код писаца који не избегавају модел *-a*. Узимајући у обзир једне и друге, можемо констатовати да је модел *-и* изразитије засведочен код Ковача (22 од укупно 29 примера), Данојлића (8 од укупно 12), Стевановића (8 од укупно 10), Тишме (8 од укупно 13), Хитреца (8 од укупно 18), Киша (7 од укупно 10), Ненадића (6 од укупно 11), Ђоџића (5 од укупно 13), Лалића (4 од укупно 11), па и код Команина (3 од укупно 5), а потврђен је и код Деснице (*џоворки*, *џајни*), Булатовића (*берби*) и Маринковића (*џајни*). Једино код Андрића, Божића и Јелића у испитиваном тексту нисмо нашли ниједан пример на *-и*. Да би се видело је ли то случајна последица оскудности грађе, прегледала сам још по 100 страница текста ова три писца. Тим допунским испитивањем уочени су примери на *-и* код Андрића (*неџравди*, 55: I. Andrić, *Znakovi pored puta*, Sarajevo 1978) и Божића (*џсовки*,

V

Digitized by Google

2) Ускоци:

јаџика, гаџика, џабља, бѳрба, сѳрдња, лѳиџа, крѳвдѳ, рањка итд.
ђѳвојака, јаѳђѳака, мајака, зукава, бѳкава, грабаља, џѳвака, клѳ-
џѳва итд.

џрѳнаџа — џрѳнаџа, чѳраџа — чѳраџа.

3) Бјелопавлићи:

вѳска, сламка, мѳлба, свѳдба, смѳџња, брѳзда, бѳмба, нѳѳраѳѳа,
вѳџа.

4) Средњокатунски и џешански говори:

смѳџња; клѳдња, џѳџба, бѳрба, слања, џѳрба;
крѳџња, вџџња, џрѳџња, бѳкава, моџџџа, баѳџа,
каѳџа, ѳѳкава, џрџџа;
маџка — мајака, клѳџа — клџџа.

5) Левач:

бѳрба, вѳска, казна, мѳлба, раѳња, џѳрба;
баџа, баѳа, ѳџа, даѳа, коѳџа, драџа, ѳџа, џѳџа,
џѳџа, џѳџа, клџџа, маџа, маџа, ѳџа;
ђѳраѳа — џѳраѳа.

6) Трстенички говор:

баџа, маџа, Миланаџа, бѳџџа, чѳраѳа;
мѳлба — мѳлаба.

II. Говори код којих је насџавак -и редак:

1) Новопазарско-сјенички говор:

џрѳџња, смѳџња;
џџа, џрѳџња, ѳџа, саџџа, џџа, мајака;
ђѳка, ѳџа.

2) Ресавски говор:

даѳа, крџџа, џџа, џрџџа, ѳџа, ѳџа;
баџа, сѳџџа.

3) Источна Херцеговина:

бѳмба, лаџа, брѳџа, каџа, џрѳџа, јѳџа, мѳлба, џџа, чѳрба,
каѳџа, фаџа, свѳџа, џџа, сѳџџа, зѳџа; итд.
ѳџа, даѳа, глаџа, џџа; итд.
крѳџња — крѳџња (мале крошње), џрѳџња — џрѳџња (врста
граха);
ѳѳџџа, џџџа.

III. Говори код којих је насџавак -и ѳџџ:

1) Трџџ:

баџџа, вџџа, вѳџџа, кѳџџа, коѳџџа, џџџа, џџџа, џџџа;

гѹскѣ — гѹсѣкѣ, брѣскѣ — брѣсѣкѣ;
 девојѣкѣ, јѣсѣла, оѣцѣ, шрѣшѣнѣ;
 звѣздѣ.

2) Мачва:

цѣглѣ, ћѹркѣ, гѣшѣнѣ, мѣркѣ, ѣѣсмѣ, шѣшрѹдлѣ, шѣбрѣнѣ.

3) Љештанско:

бѣшчѣ, вѣћкѣ, глѣсѣнѣ, гѹскѣ, звѣјѣздѣ, квѣчкѣ, кѣкѣшкѣ, лѣкѣнѣ,
 мѣчкѣ, ѣѣшкѣ, шѣшкѣ, цѣркѣ;
 брѣскѣвѣ — брѣскѣнѣ;
 грѣбѣлѣ, ћѣвојѣкѣ, јѣсѣлѣ, оѣцѣ, шрѣшѣнѣ.

4) Горобиље:

врѣшѣнѣ, глѣсѣнѣ, гѹскѣ, кѣрѣшѣнѣ, квѣчкѣ, мѣчкѣ, ѣѣшкѣ, ѣлѣћкѣ,
 ѣрѣшѣнѣ, брѣскѣнѣ, ѣјѣсмѣ;
 шѣшкѣвѣ, ћѣвојѣкѣ, шрѣшѣнѣ;
 звѣјѣздѣ.

5) Обади:

бѣшчѣ, вѣшкѣ, квѣчкѣ, ѣѣшкѣ, ѣрѣшѣнѣ, ѣлѣћкѣ;
 грѣбѣлѣ, јѣсѣлѣ, оѣцѣ, шрѣшѣнѣ;
 звѣјѣздѣ.

6) Западна Босна:

ѣлѣнѣ, бѣнкѣ, вѣлѹшкѣ, врѣнѣ, звѣјѣздѣ, кѣнѣнѣ, кѣрѣшѣнѣ, кѣлѣјѣвкѣ,
 кѹглѣнѣ, лѣсѣнѣ, лѣјѣскѣ, лѣѣшѣнѣ итд.
 бѹдѣмѣкѣ, вѣшѣрѣ, вѣлѹшѣкѣ, вѣћѣкѣ, гѹсѣкѣ, дѣшѣлѣ, кѣлѣјѣвѣкѣ
 кѣѣшѣкѣ, шѣшѣнѣ итд.
 кѣрѣшѣнѣ, кѣлѣјѣвкѣ, крѣсѣнѣ, кѹрѣркѣ, лѣмѣнѣ, лѣѣшѣнѣ, ѣѣрѣшѣнѣ,
 рѣдѣнѣ, шѣбѣлѣ, ѹнѣ, чѣвкѣ итд.

7) Банија и Кордун:

ѣјѣсмѣ, врѣшѣнѣ, ѣѣглѣ, бѣнкѣ, кѣнѣнѣ, мѣлѣнѣ, жѣлѣнѣ, мѣјкѣ, кѣвѣчѣ;
 шѣшѣнѣ, гѹсѣкѣ, мѣчѣкѣ, мѣлѣшѣнѣ, кѣнѣнѣ, кѣѣшѣкѣ, крѣшѣнѣ,
 лѹчѣкѣ.

8) Славонска Подравина:

гѣјѣди, сѣнѣшѣ, бѣшѣнѣ, кѣнѣнѣ, бѣбрѣнѣ, сѣмѣшѣнѣ.

9) Вировитица:

врѣнѣ, звѣздѣ, сѣмѣшѣнѣ, букѣнѣ, брѣгѣди.

10) Гужа:

гѹжѣнѣ, грѣшѣнѣ, дѣјкѣ, мѣјкѣ, ѣлѣвкѣ, ѣрѣшѣнѣ, шѣрѣнѣ, чѣвкѣ, бѣјкѣ,
 бѣлѣкѣ, жѣјѣнѣ, зѣмѣнѣ, кѹрѣнѣ, крѣшѣнѣ, ѣѣркѣ, рѣнѣнѣ, сѣјкѣ, сѣнѣнѣ,
 слѣмѣнѣ, сѣшѣнѣ, шѣрѣнѣ, шѣрѣнѣ, цѣркѣ, ѹнѣ, жѹмѣнѣ, шѣшѣнѣ;
 бѣнѣнѣ, кѣрѣшѣнѣ, ћѹрѣкѣ (и ћѹркѣ), бѣлѣкѣ, цѣркѣвѣ.

за именице на *-ка* усвојен модел *-и* (пored *a-a*). И у мом материјалу нашло се само три примера са моделом *-а* за именице на *-ка*, а Правописни речник и за те именице има друкчија решења (*йсовака* и *йсовки*, *йойравака* и *йойравки*, *загонейака*).

Категоријска доследност запажа се и код речи на *-сиа*, *-зда* (*бисџа*, *цесџа*, *чесџа*, *газда*, *звезда*), где је једини модел *-а*, а у другим случајевима пре се може говорити о лексичком него о категоријском опредељењу. Навешћемо по неколико примера различитих решења, која нису увек у складу са оним што можемо сматрати најобичнијим:

само *a-a*: *бјечва*, *цревља*, *чакља*, *йесма*, *чесма*, *чевра*, *чигра*, *чизма*, *ескорџа*;

само *-и*: *бисџранга*, *фаланга*, *фалинга*, *фарма*, *чийма*;

само *-а*: *гејина*, *гоиђа*, *дрезга*, *елијса*, *нијанса*, *йлахџа*, *йраверза*, *фајанса*, *фарса*, *фронџа*, *чимџанза*, *џомба*, *шихџа*;

a-a и *-и*: *глођва*, *цейља*, *црейња*, *чайља*, *цезва*;

-а и *-и*: *биџанга*, *денга*, *двојба*, *гајба*, *гарда*, *главурда*, *глазба*, *грдња*, *бомбарда*, *бомба*, *бурма*, *јахџа*, *йрейња*, *ћорда*, *фалџа*, *фарба*, *фирма*, *форма*, *форминга*, *франђа*, *черга*, *чорба*;

сва три модела: *наранча*, *наранџа*, *чалма*, *чайма*, *дуџа*.

Очигледно је дистрибуција ових модела и даље у превирању, па не би било оправдано да се нормативном интервенцијом форсирају поједине схеме мимо стварних тенденција нашег књижевног израза.

Милица Радовић-Тешић